

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยพลวัตและผลกระทบจากการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมของลำพูนในครั้งนี้ ทางผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง
2. แนวคิดเรื่องทฤษฎีการพัฒนาภาค (Regional Development Theory)
3. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory)
4. รัฐกับโครงสร้างทางสังคมและชนชั้น
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นทฤษฎีที่มีจุดมุ่งหมายวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในกระบวนการผลิต และศึกษาความสัมพันธ์ทางการผลิตกับความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับการพัฒนาการผลิต ดังนั้นการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ก็คือ การมองปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับระบบต่าง ๆ เช่น วิธีการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ผลิต การผลิต ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิต ซึ่งมีกระบวนการผลิต การแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน และการบริโภคที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ และระบบกรรมสิทธิ์ในการผลิต พัฒนาการของระบบ และระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ในสังคม จะขึ้นอยู่กับระบบกรรมสิทธิ์ กลุ่มที่ควบคุมระบบกรรมสิทธิ์ในการผลิต พัฒนาการของระบบ และระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ในสังคม จะขึ้นอยู่กับระบบกรรมสิทธิ์ กลุ่มที่ควบคุมระบบกรรมสิทธิ์จะมีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

ดังจะเห็นจากงานของชยันต์ วรรณนะภูติ เรื่อง “รัฐ การพัฒนาชนบทและการสืบความสัมพันธ์ทางสังคมในหมู่บ้านภาคเหนือของไทย” ซึ่งหยิบยก “การพัฒนา” ของรัฐขึ้นมาพิจารณาเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหมู่บ้าน และได้พบว่าในขณะที่วิธีการผลิตแบบทุนนิยมได้แทรกเข้าไปสู่ชนบทในภาคเหนือของไทยมากขึ้น ๆ รัฐก็ได้ขยายบทบาทและโครงการ “พัฒนา” ต่าง ๆ ออกไป โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่การแทรกตัวดังกล่าว และมีแนวโน้มที่จะเอื้อประโยชน์แก่คนบางส่วน หรือชนชั้นบางชนชั้นที่อยู่ในชนบท ในที่สุดแล้ว บริการและความพยายามในการพัฒนาของรัฐ ทำให้ชนชั้นที่มีทรัพย์สินร่ำรวยอยู่แล้ว สามารถ

สะสมความมั่งคั่ง ร่ำรวยได้เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ปล่อยให้ชนชั้นผู้เช่านาทำกิน และกรรมกรรับจ้างต้องตกอยู่ในสภาพที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลอันวายสะควกในการสืบทอดความสัมพันธ์ทางการผลิต (ชยันต์ วรรรณะภูติ 2533:190-191)

สำหรับบทความของอานันท์ กาญจนพันธุ์ เรื่อง “ความขัดแย้งในการใช้แรงงานในชนบทภาคเหนือของไทย” ได้เน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมหมู่บ้านมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหมู่บ้าน โดยพิจารณาอย่างเหมาะสมเจาะจงถึงสภาพ ลักษณะ และบริบทของความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคเหนือ (อนัญญา ฤชงคกุล 2533:25)

อานันท์ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านที่เปลี่ยนไป จากเดิมเป็นความสัมพันธ์แบบมีการร่วมกลุ่มในการเอาแรง และใช้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ เป็นการประณีประนอมกันระหว่างการเอาแรงและการรับจ้าง ความสัมพันธ์จึงมิได้เชื่อมโยงกันอยู่ด้วยค่าจ้างซึ่งเป็นตัวเงิน แต่ยังคงมีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กำกับอยู่ระดับหนึ่ง เมื่อการผลิตเพื่อการค้าเข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการเพาะปลูกพืชปีละ 3 ครั้ง ก็เกิดแรงผลักดันให้เกิดมีการจ้างงานรายวัน โดยจ่ายค่าจ้างเป็นเงินเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เริ่มเสื่อมลง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งที่มีลักษณะเป็นความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในเรื่องของค่าจ้างแรงงานเป็นหลัก โดยที่ทั้ง 2 ฝ่ายต่อสู้กันโดยสันติวิธีอยู่ว่า ต่อสู้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน

ปัจจุบัน ประเทศที่อยู่ในช่วงกำลังพัฒนามีจำนวนมาก แต่ละประเทศก็จะมีลักษณะการปกครอง การดำเนินนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และมีการสร้างกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป รัประเทศไทยเป็นประเทศทุนนิยมพึ่งพา หรือเป็นประเทศบริวารในระบบทุนนิยม (Dependent capitalist states) ซึ่งเป็นประเทศที่เข้าร่วมกับระบบทุนนิยมโลกอย่างแน่นแฟ้น เพราะหลังจาสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาประเทศไทยเองก็กำลังปรับตัวและพัฒนาตามกระแสของประเทศทางตะวันตก โดยคู่ได้จากการที่นโยบายหรือการควบคุมต่างถูกครอบงำจากส่วนกลางผ่านทางนายทุนและเงินทุนต่างชาติ

ย้อนกลับไปในช่วง พ.ศ.2513-2523 หลังฟื้นฟูเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เศรษฐกิจญี่ปุ่นมีการเติบโตในอัตราสูง ทำให้ญี่ปุ่นมีฐานะดุลการค้าเกินดุลและมีสำรองเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายเป็นประเทศเจ้าหนี้รายใหญ่ของโลก ในขณะที่สหรัฐอเมริกา กลับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและมีการขาดดุลการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่สหรัฐอเมริกา กลับไม่มีการปรับค่าเงินดอลลาร์ให้อ่อนค่าลง ส่งผลให้ค่าเงินดอลลาร์ไว้สูงเกินความเป็นจริงส่งผลให้ความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมยานยนต์และสินค้าส่งออกต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาไม่สามารถแข่งขันได้ ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจ

ถดถอย จึงเป็นที่มาของข้อตกลงพลาซ่า (The Plaza Accord) ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2528 ซึ่งเป็น การประชุมกันของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและประธานธนาคารกลางของประเทศ อุตสาหกรรมหลัก 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมนี และญี่ปุ่น โดยจัดให้มีการ ประชุมร่วมกันที่โรงแรมพลาซ่า กรุงนิวยอร์ก ได้บรรลุข้อตกลงร่วมกัน ในการแทรกแซงที่จะทำให้ ค่าเงินดอลลาร์อ่อนค่าลง เพื่อลดความไม่สมดุลของการค้าโลก (อาภรณ์ ชีวะเกรียงไกร, 2550) ข้อตกลงดังกล่าวทำให้ค่าเงินเยนของญี่ปุ่นแข็งตัวขึ้นมากจนกระทบต่อการลงทุนทางอุตสาหกรรม ในประเทศอย่างมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตภายในประเทศลงจึงต้องทำการย้าย ฐานการผลิตจากภายในประเทศเนื่องจากค่าเงินเยนที่แข็งตัวขึ้นทำให้การผลิตภายในประเทศมี ต้นทุนสูงชันมาก ดังนั้นกลุ่มประเทศที่เป็นฐานการผลิตใหม่ของอุตสาหกรรมจากญี่ปุ่นในขณะนั้น คือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การย้ายฐานการผลิตของประเทศญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นว่าประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้เกิดมี การลงทุนทางอุตสาหกรรมมากขึ้นก็เนื่องมาจากการย้ายฐานการผลิตของประเทศอุตสาหกรรม ประกอบกับ โครงสร้างอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนแปลงการผลิตจากเดิมแต่ละ โรงงานผลิตสินค้าได้เพียง แห่งเดียว มาสู่การผลิตที่แต่ละ โรงงานผลิตชิ้นส่วนที่ต่างกันแล้วส่งมาประกอบยัง โรงงานอื่นๆ ใน ลักษณะที่เป็นการแบ่งงานกันทำ นอกจากนี้ความต้องการลดต้นทุนการผลิตด้วยการแสวงหาแหล่ง แรงงานราคาถูกในการผลิต โดยอาศัยหลักการที่ว่าทุนเคลื่อนย้ายไปได้ทุกที่แต่แรงงานราคาถูกที่ เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตไม่สามารถเคลื่อนย้าย ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายที่ ประเทศญี่ปุ่นต้องการเข้ามาลงทุน สิ่งที่เกิดขึ้นจึงอธิบายได้ถึงกรณีที่นักลงทุนชาวญี่ปุ่นมุ่งความ สนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และสะท้อนให้เห็นภาพจากปัญหาเศรษฐกิจโลกที่มีผลให้เกิด การลงทุนทางอุตสาหกรรมภายในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน

ดังนั้นเราจะเห็นว่านักวิชาการต่างพยายามอธิบายลักษณะของรัฐและการพัฒนา โดยใช้ ทฤษฎีต่าง ๆ อย่างเช่นทฤษฎีชนชั้นจะมุ่งศึกษาโครงสร้างภายในของรัฐทุนนิยมพึ่งพา โดยวิเคราะห์ ถึงเรื่องวิถีการผลิต ซึ่งถือกันว่าเป็นรากฐานของการกำเนิดชนชั้น และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของ ชนชั้นในรัฐเหล่านี้ รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ที่โยงใยไปถึงรัฐศูนย์กลางอีกด้วย

ทฤษฎีชนชั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า โครงสร้างของรัฐบริวารเป็นผลมาจากการ ได้ตอบ (Interaction) ระหว่างองค์ประกอบภายในและภายนอกประเทศ นั่นคือจะมีการเชื่อมโยงใน แงของการดึงดูดจากภายนอก และมีแรงหนุนจากภายใน เพื่อส่งมอบผลประโยชน์ให้กับรัฐ ศูนย์กลาง ทำให้รัฐในโลกที่สามกลายเป็นรัฐทุนนิยมพึ่งพา (ดำรง ฐานดี 2532:100)

ทฤษฎีชนชั้นสามารถจำแนกออกเป็นทฤษฎีย่อย คือทฤษฎีที่ถือว่ารัฐเป็นเครื่องมือของชน ชั้นสูง และทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐ ตามข้อเท็จจริงในสังคมแล้ว ผู้ที่มีกำลังทาง

เศรษฐกิจ การเมือง ข่าวสารข้อมูล ความคิด ฯลฯ มากกว่า ย่อมจะเป็นผู้ที่ได้เปรียบและสามารถกำหนดแนวทางให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ แต่ผู้วิจัยกลับเห็นด้วยตามทฤษฎีมาร์กซิสต์แนวโครงสร้างว่า ทั้งกลุ่มที่กดขี่และกลุ่มที่ถูกกดขี่ ต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ในการกำหนดสังคมร่วมกัน ซึ่งในสังคมสังคมปัจจุบันที่ทุนนิยมกำลังพัฒนาไป นายทุนน้อยรุ่นใหม่ๆ จะเกิดขึ้นและขยายตัวออกไป แต่มีสถานภาพไม่คงที่ กล่าวคือ จะแปรเปลี่ยนขึ้นลงระหว่างการเป็น “กรรมมาชีพ” (proletariat) และ “นายทุน” นั่นก็หมายความว่าถ้าเคียบโตต่อไปได้ก็กลายเป็นนายทุน แต่ถ้าล้มเหลวก็จะกลายเป็นกรรมมาชีพ สิ่งที่กำลังมาเหล่านี้เองแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์และการกำหนดทิศทางของสังคม นอกจากนี้ นักวิชาการในกลุ่มทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐก็ได้เสนอว่า รัฐทุนนิยมพึ่งพามีได้ถูกควบคุมโดยชนชั้นสูงเพียงกลุ่มเดียว และชนชั้นสูงเหล่านี้ก็ไม่สามารถรวบอำนาจของรัฐไว้อยู่ตลอดไป รวมทั้งยังได้ยืนยันว่ารัฐเหล่านี้ก็ยังมีอิสรภาพบางส่วน เช่นเดียวกัน (ดำรง ฐานติ 2532:107-108)

จากทฤษฎีว่าด้วยรัฐเป็นเครื่องมือของชนชั้นสูง ได้แสดงให้เห็นถึงการมองความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชนชั้น ภายในแนวทางที่ชนชั้นที่มีกำลังอำนาจจะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขและแนวทางของความสัมพันธ์ภายในชุมชน ซึ่งจัดเป็นการมองความสัมพันธ์ในทางเดียว แต่ทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐ และทฤษฎีมาร์กซิสต์แนวโครงสร้าง กลับมองว่าเงื่อนไขและแนวทางของความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนนั้น จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ และการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างชนชั้นด้วย

หัวใจสำคัญของทฤษฎีการวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐ ก็คือนอกจากจะพิจารณาชนชั้นสูงแล้ว ยังให้ความสำคัญกับชนชั้นอื่น ๆ หรือปัจจัยอื่น ๆ อาทิ กลุ่มอำนาจท้องถิ่นที่มีส่วนในการมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐทุนนิยมพึ่งพา เช่น จากบทความของ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ เรื่อง “บทบาทของเจ้าพ่อท้องถิ่นในเศรษฐกิจการเมืองไทย” กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของ “เจ้าพ่อ” ในการเมืองระดับท้องถิ่นและชี้ให้เห็นว่าเจ้าพ่อเริ่มร่ำรวยขึ้นมาในยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟูในทศวรรษ 1950 และ 1960 จากการขยายตัวของการค้าพืชเกษตรใหม่ ๆ เช่น ปอ ข้าวโพด มัน อ้อย และจากการเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากต่างประเทศเข้าไปในชนบท เจ้าพ่อเหล่านี้ได้ใช้อำนาจทางการเงินที่เหนือกว่าของตนชักจูงข้าราชการเป็นพรรคพวก ในขณะเดียวกันก็ใช้อิทธิพลและอิทธิพลขยายธุรกิจของตนอย่างกว้างขวาง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะรังสรรค์ 2535:16) ดังจะเห็นผู้มีอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังชนชั้นสูง ที่ใช้กลไก และนโยบายของรัฐในการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมือง อันจะส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐ ในลักษณะที่เป็นการควบคุม และให้ความเป็นอิสระแก่รัฐ ในบางช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ “เจ้าพ่อ” หรือผู้มีอิทธิพล

จะแสดงบทบาทที่จะอุปถัมภ์กับผู้ที่เป็นบรวิารของตนเพื่อที่จะขยายอำนาจทางการเมือง ซึ่งจะเป็นประโยชน์เศรษฐกิจของตน

จากบทความของแอนดรู เทอร์ตัน เรื่อง “บรรดาอำนาจท้องถิ่นกับการแยกตัวทางสังคมในชนบท” ได้ให้ความสำคัญอย่างมากกับบริบทที่กว้างกว่าสังคมหมู่บ้านเอง อาทิเช่น ลักษณะของรัฐไทย รัฐไทยมีความใกล้ชิดและเป็นผู้ที่สร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการสะสมทุนของกระฎุมพีไทย แต่รัฐไทยก็รับใช้ผลประโยชน์อันสลบซับซ้อนของกลุ่มชนกษัตริย์อำนาจ ซึ่งมีองค์ประกอบที่เป็นชนชั้นและมีใช้เป็นชนชั้น ได้แก่ ชนชั้นกระฎุมพี ข้าราชการระดับสูง ราชวงศ์ ฯลฯ บรรดาอำนาจท้องถิ่น (Local power) ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่ครองอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ เช่น ในระดับหมู่บ้านก็จะมีชนระดับนำจำนวนหนึ่ง ซึ่งสังคมความมั่งคั่ง สามารถควบคุมทรัพยากรสำคัญ ๆ ไว้ในมือ มีอำนาจและเกียรติ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มี คนเหล่านี้จะร่ำรวยขึ้นมาโดยการสังสมส่วนเกินจากการค้าขาย การให้เช่าที่ดิน การให้กู้เงิน การจ้างแรงงาน หรือร่ำรวยขึ้นเพราะมีบทบาทเชื่อมโยงอยู่กับภาครัฐ เช่น ได้เงินกู้ในราคาที่ถูกลง ได้รับจัดสรรที่ดินของรัฐ ขายผลิตผลได้ในราคาประกัน ฯลฯ ชนระดับสูงของหมู่บ้านนี้ จึงมีความสัมพันธ์อย่างหลากหลายกับชาวบ้านทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คือ คนเหล่านี้อาจอยู่ในฐานะผู้ว่าจ้าง เจ้าของที่ดิน พ่อค้า ผู้ให้กู้เจ้าของโรงสี กรรมการกลุ่มเกษตรกร สถาบ์บาล กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ฯลฯ อีกทั้งพวกเขายังสามารถเสริมฐานะให้แข็งแกร่งขึ้นได้อีกด้วยการอุปถัมภ์หมู่บ้านและชาวบ้านอื่น ๆ และในระดับอำเภอชนระดับสูงนี้จะประกอบด้วยข้าราชการจากกระทรวงต่าง ๆ เจ้าของที่ดินรายใหญ่ พ่อค้า ผู้รับเหมาเจ้าของกิจการขนส่ง ฯลฯ คนเหล่านี้จะสัมพันธ์โยงใยต่อกันระดับจังหวัดและระดับชาติอีกทอดหนึ่ง (อนัญญา ภูซงคกุล 2533:18)

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาและใช้วิธีการมองแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองในการเชื่อมโยงกันของรัฐ ทุน และหมู่บ้าน พิจารณาความสัมพันธ์จากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรมของลำพูน

2.2 แนวคิดเรื่องทฤษฎีการพัฒนาภาค (Regional Development Theory)

คำว่า ภาค (Region) บางครั้งอาจถูกใช้ในความหมายของภาคพื้นทวีป เช่น เอเชีย แปซิฟิก ลาตินอเมริกา อเมริกากลาง และภาคพื้นยุโรป เป็นต้น นอกจากนี้ความหมายที่เกี่ยวกับภายในประเทศเอง คำว่า ภาค ก็อาจถูกไปใช้ในทาง ต่างๆ กัน ซึ่งมีทั้ง ภาคการวางแผน ภาคตามลักษณะภูมิศาสตร์ แต่สำหรับภาค ในความหมายในที่นี้หมายถึง ภาคใดภาคหนึ่งหรือหลายภาคในประเทศ เช่น ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันตก และ อื่นๆ กล่าวโดยสรุปก็คือ ภาคในประเทศ ซึ่งแต่ละภาคประกอบด้วยเมืองต่างๆ และขอบเขตของเมืองเป็นหมู่บ้านหรือ ชนบท ทำ

หน้าที่คล้ายกับบริวารของเมือง เมืองที่อยู่ในภาคแต่ละภาค ที่มีความใหญ่โต และความสำคัญลดหลั่นกันไปตามขนาดของประชากรที่จับกลุ่มรวมกันอยู่ หรือตามประเภทกิจกรรม ที่ดำเนินโดยประชาชนภายในเมืองนั้นๆ นอกจากนี้การบริหารกิจกรรมทั้งรัฐบาลและประชาชน ต่างก็ต้องการพื้นที่และต้องการสถานที่ตั้ง ของกิจกรรมที่แน่นอน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม จึงจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องของพื้นที่การคมนาคมและการขนส่งระหว่างท้องที่ต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องอาศัยความชำนาญหรือความถนัดเฉพาะอย่าง มีเพิ่มมากขึ้นฉะนั้น ภาค ที่กล่าวถึงนี้ จึงหมายถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

จอห์น ฟรีดแมน (John Friedman) อ่างใน จันทนา สุทธิจารี (2551) ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาภาค (Regional Planning) ในความหมายทั่วไปหมายถึงการจัดเตรียมสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่เฉพาะตามลักษณะภูมิศาสตร์ (Geographical area) ในช่วงเวลาที่แน่นอน

1. พื้นฐานของแนวคิดว่าด้วยศูนย์การพัฒนา (Growth Poles)

พื้นฐานของทฤษฎีการพัฒนาภาคมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับ Growth Centers และ Growth Poles ซึ่ง ฟรังซัวร์ เพอร์รู (Francis Perroux) ได้บัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1950 ซึ่ง Perroux ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economy) ในพื้นที่ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งได้มองปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทางเศรษฐกิจ หรือ Economics space ที่เกี่ยวกับการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม หรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญระดับชาติ และมีบทบาทเหนี่ยวนำในการพัฒนาต่อพื้นที่เขตบริวาร (Trade Area) และเขตอิทธิพล (Hinterland) ของแต่ละชุมชน

GUNNAR MYRDAL และ อัลเบิร์ต เฮริสชแมน (A. Hirschman) เมื่อ ค.ศ 1958 ได้วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจาก Growth Poles ต่อพื้นที่โดยรอบคล้ายๆ กันว่าจะเกิดผลใน 2 ลักษณะคือ ผลในลักษณะแพร่กระจาย (Spread effects) ซึ่งได้แก่การที่ Growth Poles ได้ก่อให้เกิดความต้องการแรงงาน และผลผลิตทางเกษตรกรรมที่สูงขึ้น จึงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเจริญในพื้นที่โดยรอบ และก่อให้เกิดการลงทุนเพิ่มขึ้นทั้งในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม

ส่วนผลอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นด้วยกันแต่มีลักษณะค้านตรงกันข้ามกันกับผลประเภทแรก เรียกว่า ผลในลักษณะคูดกลืน (Backwash effects) ผลในลักษณะหลังนี้เกิดขึ้นเพราะอุตสาหกรรมและแรงงาน เดิมที่มีอยู่ในบริเวณโดยรอบ ที่มีขนาดกิจกรรมเล็กกว่า หรือด้อยกว่า ต้องล้มละลายลง และถูกคูดกลืนให้เข้าไปรวมตัวอยู่ใน Growth Poles และส่งผลให้ความแตกต่างกันยิ่งขึ้นระหว่าง Growth Poles ที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงและพื้นที่ข้างเคียง (จันทนา สุทธิจารี, 2552)

2. กระบวนการเกิดเป็นเมืองในการพัฒนาภาค

จอห์น ฟรีดแมนน์ (John Friedman) ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีในด้านการพัฒนาภาค (Regional Development Theory) ที่สำคัญผู้หนึ่งได้ชี้ให้เห็นการเชื่อมโยงกันระหว่างการพัฒนาเมืองหลัก ในภูมิภาคกับวิวัฒนาการของความเจริญ บริเวณโดยรอบในระดับภาค โดยอธิบายว่า เมืองเป็นรูปแบบการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจชั้นสูง เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนการรับรู้ของการเปลี่ยนแปลงระดับความเจริญและการทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ อันเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และกระบวนการเกิดเป็นเมืองในภูมิภาคจะเกิดขึ้น และเจริญเติบโตได้ตามกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ 4 ขั้นตอน

2.1 ขั้นแรก เป็นยุคเกษตรกรรม ระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง หัวเมืองใหญ่น้อยกระจายอยู่ทั่วไป ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและการพึ่งพาอาศัยกัน ในเชิงเศรษฐกิจ มีน้อยมาก

2.2 ขั้นที่สอง เป็นยุคของการรวมตัว การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดศูนย์กลางและเขตรอบนอกที่ผูกพันเชื่อมโยงกัน โดยอุตสาหกรรมจะรวมตัวเป็นกระจุกเดียว และดึงดูดทรัพยากรจากเขตรอบนอก เข้ามารวมตัวกันก่อให้เกิดลักษณะของเอนนคร ที่เด่นอยู่แห่งเดียวกลางภูมิภาค โดยล้อมรอบด้วยเขตรอบนอกที่ล่าหลังทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่อาจพัฒนาแข่งขันในด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมได้

2.3 ขั้นที่สาม เป็นยุคของการขยายตัว เขตรอบนอกซึ่งเคยมีชุมชนขนาดเล็ก ได้เริ่มมีการขยายตัวเป็นศูนย์กลางขนาดย่อย ซึ่งเกิดขึ้นโดยอิทธิพลของทั้งการเพิ่มพูนขึ้นของการผูกพันเชื่อมโยงและรับเอาเทคโนโลยีใหม่ๆจากมหานครจนสามารถพัฒนาเขตรอบนอกให้รับการขยายตัวที่ล้นมาจากเอนนคร

2.4 ขั้นที่สี่ เป็นยุคของการพัฒนา ที่เชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งภูมิภาค เศรษฐกิจ ของมหานครและศูนย์กลางทุกระดับ จะมีการผูกพันกันอย่างแยกไม่ออก ผสมผสานเป็นเอกภาพเดียวกันภายใต้ระบบการบริหารเศรษฐกิจของชาติเป็นส่วนรวม

2.3 ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory)

เป็นการศึกษาถึงปัญหาการกีดกันของความด้อยพัฒนาในประเทศโลกที่ 3 โดยมีขอบข่ายครอบคลุมถึงการพัฒนาแบบพึ่งพา ชาตินิยม โครงสร้างชาตินิยม และ พัฒนานิยม ซึ่งนักพัฒนาของประเทศด้อยพัฒนาและของประเทศที่มีความเจริญแล้วต่างก็พยายามหาความหลุดพ้นจากสภาพความด้อยพัฒนา การปรับปรุงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนา การปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อเตรียมรับการ

เปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของเศรษฐกิจและสังคมใหม่จะเห็นได้ว่าแนวทางการศึกษาของทฤษฎี ฟิงพามีดังนี้

2.3.1 แนวทางการศึกษาแบบมาร์กซิสต์ (Marxist)

แนวทางการศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาถึงรากเหง้าของปัญหาของความด้อยพัฒนานี้เป็นผลมาจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นพลวัตมากกว่าเป็นผลมาจากภายในประเทศ การผลิตสินค้าแบบเกษตรกรรมทำให้เกิดระบบนายทุน – นายหน้า จะเห็นได้ว่าความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ไม่ใช่ภาวะเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาประเทศที่ทุกสังคมต้องประสบ ประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศไม่เคยตกอยู่ในสภาวะที่ด้อยพัฒนา แต่อาจอยู่ในสภาวะที่ไม่พัฒนา (Underdeveloped) มาก่อน นอกจากนี้ ความด้อยพัฒนาส่วนมาก เป็นผลมาจากความเป็นทุนนิยมโลกของประเทศที่พัฒนามีใหม่เป็นผลสะท้อนจากลักษณะบกพร่องทางโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม หรือแม้แต่การเมืองภายในประเทศด้อยพัฒนาเอง ซึ่งระบบทุนนิยมนั้นมีมุมมอง คือ ประเทศแม่หรือประเทศศูนย์กลางรวม และประเทศบริวาร(Peripheral countries) ความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองนี้ จะมีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ ในลักษณะที่ประเทศบริวารต้องคอยพึ่งพาประเทศศูนย์กลางอยู่ตลอดเวลา ถูกประเทศศูนย์กลาง (Core) เอารัดเอาเปรียบ มีการดูดซึมส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากประเทศบริวาร เพื่อไปพัฒนาประเทศของตน และสามารถกำหนดวิถีชีวิตและความ เป็นไปต่างๆ ในประเทศบริวาร จนทำให้ประเทศบริวารไม่อาจมีแนวทางพัฒนาประเทศได้อย่าง เป็นอิสระ และลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวถูกกำหนดให้ดำรงต่อไป ด้วยเจตนาของประเทศ ศูนย์ ตามโครงสร้างของระบบทุนนิยมโลก ซึ่งเป็นสาเหตุของความด้อยพัฒนาเรื้อรังในประเทศ บริวาร

แต่อย่างไรก็ตามถือว่า การพัฒนาของประเทศบริวารนั้นต่างไปจากของประเทศศูนย์กลาง โดย ที่สถานะทางโครงสร้างในการที่ตนต้องเป็นประเทศบริวาร เป็นตัวทำให้การพัฒนาการของ ประเทศมีขีดจำกัด ประเทศศูนย์กลางจะอยู่รอดได้ต้องมีประเทศบริวาร แต่ประเทศบริวารไม่อาจพัฒนา เป็นทุนนิยมเต็มรูปแบบตามประเทศศูนย์กลางได้ ครอบงำที่ยังอยู่ในระบบศูนย์กลางบริวาร ของระบบทุน นิยมโลกอยู่ ในขณะที่ประเทศศูนย์กลางมีองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาทุนนิยมเต็มรูปแบบ ซึ่งได้แก่ความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเองมาก มีโครงสร้างที่เอื้อต่อการเร่งการผลิตระบบทุนนิยม โลก บังคับให้ประเทศบริวารไม่สามารถที่จะประสบซึ่งลักษณะเช่นนั้นได้

2.3.2 แนวทางการศึกษาแบบทุนนิยม(Capitalism)

แนวทางการศึกษาแบบนี้ยังคงเห็นด้วยที่ว่าประเทศด้อยพัฒนาถูกประเทศที่พัฒนาแล้วเอารัดเอาเปรียบ โดยการกอบโกยผลประโยชน์หรือมูลค่าส่วนเกินไปหมด ทำให้ประเทศเหล่านี้ไม่สามารถพัฒนาได้ อย่างไรก็ตาม แนวความคิดนี้เชื่อว่า ยังมีโอกาสที่จะพัฒนาตามแบบทุนนิยมต่อไปได้หากมีการปรับปรุงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศด้อยพัฒนา กับประเทศพัฒนาเสียใหม่ ไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ

2.3.3 แนวทางการศึกษาระหว่างแนวมาร์กซิสต์กับแนวทุนนิยม

แนวทางนี้เป็นการศึกษาว่า การพึ่งพาภายในกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ของการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกนั้น มีลักษณะต่างกันอย่างไรในแต่ละสังคม เพราะเชื่อว่าในแต่ละประเทศนั้นมีลักษณะและความเป็นไปทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม ปัจจัยธรรมชาติแตกต่างกันออกไปและเชื่อว่าลักษณะดังกล่าวเฉพาะตัวในสังคมนั้นย่อมเป็นตัวกำหนดเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่ด้อยพัฒนา

2.4 รัฐกับโครงสร้างทางสังคมและชนชั้น

การมองบทบาทของรัฐกับความสัมพันธ์ทางชนชั้น ในลักษณะโครงสร้างสังคมแบบทุนนิยมได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่า ในสภาพที่เป็นจริงในสังคมระบบทุนนิยม ประชาชนไม่ได้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เท่าเทียมกัน สาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันเป็นผลมาจากวิถีการผลิตในระบบทุนนิยมที่แบ่งออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ ชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต (ชนชั้นนายทุน) มักเป็นชนชั้นที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเหนือกว่าคนในชนชั้นที่ต่ำ จึงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่า มีการต่อสู้ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจขัดแย้งกันเพื่อการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ทั้งอาจโดยการฉกฉวยอำนาจเข้ากับกลไกของรัฐ หรือการพยายามเข้าควบคุมอำนาจรัฐเอาไว้แต่ผู้เดียว

เมื่อรัฐมีการขยายบทบาทการเข้ามาควบคุมในสังคมน้อยลงเพิ่มมากขึ้น ทำให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปทั้งในแง่ของโครงสร้างทางสังคมและชนชั้นคือ

1. โครงสร้างทางชนชั้นในสังคมน้อยลงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เมื่อรัฐขยายบทบาทมากขึ้น ก็ย่อมก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นล่างที่เป็นเจ้าหน้าที่และลูกจ้างของรัฐตามไปด้วย ทำให้ผลต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางชนชั้นด้วย

2. เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านลักษณะและขนาดของชนชั้น เนื่องมาจากการเติบโตของชนชั้นในเมืองใหญ่ อันเป็นผลมาจากการอพยพของแรงงานชนบทเข้าสู่เมืองที่มีอยู่ตลอดเวลา

3. ในขณะที่รัฐพยายามบทบาทเข้ามาควบคุมสังคมนั้น ก็มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นนายทุนชนท้องถิ่นกับชนชั้นนายทุนต่างชาติเกิดขึ้น เพื่อเป็นการสร้างพลังกดดันจากภายนอกต่อการดำเนินนโยบายของรัฐ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น

การที่รัฐขยายบทบาทเข้าไปสู่ชุมชน ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน ในกรณีของข้าราชการกับชาวบ้าน ซึ่งแต่เดิมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ โดยมีนายเป็น “คนกลาง” ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ภายหลังการปฏิรูประบบราชการ บทบาทของนาย หรือของข้าราชการขยายตัวลงสู่หมู่บ้าน ภายหลังการปฏิรูประบบราชการ บทบาทของนาย หรือของข้าราชการจึงมิได้เป็น “คนกลาง” อีกต่อไป แต่กลับเป็น “ตัวแทน” ของรัฐในการทำงานของรัฐ หน่วยราชการต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้สัมผัสกับตัวแทนของรัฐมากขึ้นและบ่อยขึ้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกิดความรู้สึกที่ต้องพึ่งพารัฐและข้าราชการมากกว่าชาวบ้านในพื้นที่ตน ทำให้เริ่มเห็นบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเปลี่ยนแปลงจากการเป็น “คนกลาง” ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ไปเป็น “ตัวแทน” ของรัฐไป ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้านก็ค่อย ๆ หดหายไป เหลือแต่ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระหว่างเขาเหล่านี้กับคนที่มิได้ปกป้องผลประโยชน์เท่านั้น (ชยันต์ วรรณระภูมิ 2536:66)

ตามความเห็นของ Karl Marx ชนชั้นทางสังคมเกิดขึ้น เมื่อไม่มีกฎหมาย หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ เป็นอุปสรรคต่อการเลื่อนฐานะทางสังคม การให้คำจำกัดความคำว่าชนชั้นจะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในการผลิตและการกระจายความมั่งคั่ง มาร์กซ์ กล่าวว่า ชนชั้นเกิดขึ้นเมื่อเริ่มมีทรัพย์สินเอกชนเกิดขึ้น ดังนั้นผู้มีโอกาสครอบครองทรัพย์สินต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในแต่ละวิถีก็จะเปรียบได้กับชนชั้น ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ผลิตโดยตรง มาร์กซ์ ได้ใช้ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตมาเป็นเงื่อนไขในการแบ่งคนเป็นชนชั้นที่แตกต่างกัน ให้ความสนใจและมุ่งการวิเคราะห์ไปที่โอกาสในการแสวงหาเพื่อครอบครองปัจจัยการผลิต และอำนาจที่มีอยู่จำกัดของมนุษย์แต่ละบุคคลในสังคม สภาพการทำงานและบทบาทของคนงาน ทำให้พวกเขาเป็นปึกแผ่นและทำให้พวกเขาเอาชนะความต้องการแข่งขันกัน ในเบื้องต้นของพวกเขาเพื่อที่จะได้มีการกระทำร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของชนชั้น กรรมกรมีโลกทัศน์แบบกรรมกร นายทุนมีโลกทัศน์แบบนายทุน คนในแต่ละชนชั้นย่อมมีความนึกคิดที่แตกต่างกัน เพราะเงื่อนไขทางวัตถุที่แตกต่างกันชนชั้นซึ่งต่างกันย่อมไม่คิดอย่างเดียวกัน ดังนั้นความขัดแย้งทางชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ เขาเห็นว่าศักยภาพของความขัดแย้งทางชนชั้น แฝงเร้นอยู่ในทุกสังคมที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลและกลุ่ม ซึ่งอยู่ในส่วนที่แตกต่างกันในโครงสร้างสังคม โดยความขัดแย้งทางชนชั้นจะเห็นได้ชัดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

ปัจจัยในการผลิต ซึ่งผลประโยชน์ทางชนชั้นจะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในชนชั้นเดียวกันให้ผนึกกำลังเข้าด้วยกัน (จามะรี พัทธกษัตริย์ 2532:3-7)

มาร์กซ์ มองว่าความสัมพันธ์ทางสังคมจะถูกกำหนดโดยวิธีการผลิต (พลังงานผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต) ซึ่งเป็นตัวที่ก่อให้เกิดโครงสร้างทางชนชั้น โครงสร้างทางชนชั้น คือระบบความสัมพันธ์ชนิดหนึ่งระหว่างกลุ่มคน 2 กลุ่มในสังคม กลุ่มหนึ่งมีปัจจัยการผลิต อีกกลุ่มหนึ่งไม่มีปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ชั้นชั้นนี้จะตั้งอยู่บนหลักการแห่งการควบคุม และการครอบครองเป็นความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง (ปรีชา เปี่ยมพงศ์ สานต์ 2529:15)

Max Weber ถือเป็นนักคิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของมาร์กซ์ แต่เวเบอร์ยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากมาร์กตรงที่ เขาเห็นว่าไม่จำเป็นเสมอไปที่ชนชั้นทางสังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมด้านเศรษฐกิจและการเมือง และให้เหตุผลว่า เพราะบุคคลสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมได้ และในสังคมสมัยใหม่ นอกจากเรื่องของเศรษฐกิจ และชนชั้นทางสังคมแล้วยังมีเรื่องของสถานภาพทางสังคม (Status) เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งสถานภาพทางสังคมนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับแบบแผนของชีวิต (Life style) และความรู้สึกพอใจ หรือภูมิใจในเกียรติยศ (Prestige) ชื่อเสียงอีกด้วย เวเบอร์เห็นว่า ในสังคมจะประกอบไปด้วยกลุ่มสถานภาพต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีแบบแผนของชีวิตที่แตกต่างกันออกไป และยังมีชนชั้นทางสังคมอีกมากมาย ดังนั้น ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดกับ 2 ชั้นชั้นดังที่มาร์กซ์ได้กล่าวไว้

ในหนังสือเรื่อง ลักษณะสังคมไทย ของไพฑูรย์ เครือแก้ว ได้มีการกล่าวถึงระบบชนชั้นของบุคคลในสังคมไทยว่า เป็นผลมาจากระบบชนชั้นของลัทธิศักดินา สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ บวกกับระบบชนชั้นของสังคมไทยสมัยใหม่ ปัจจัยในการแบ่งชนชั้นของเมืองไทยก็คือ เอาเกียรติ (Prestige) หรือ สถานะทางสังคมเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ ได้กำหนดปัจจัยในการแบ่งชนชั้นของสังคมไทยไว้ 6 ประการ ได้แก่ 1. ตระกูล 2. ความสำเร็จในวงราชการ 3. อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง 4. ความมั่งคั่งในเงินทอง 5. การศึกษา 6. ชนิดของอาชีพ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพลวัตและผลกระทบจากการพัฒนาเกษตรและอุตสาหกรรมขอลำพูน ดังต่อไปนี้

ผลงานวิจัย ภาวะการทำงานอุตสาหกรรมของสตรีกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัว ของวารุณี ภูริสินสิทธิ์ และ เบ็ญญา จิรภัทรพิมล (2537) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน กล่าวคือ ในระดับครอบครัวนั้น การเข้มงวดกับวันเวลาทำงานของโรงงาน ทำ

ให้สตรีต้องทุ่มเวลาเกือบทั้งหมดในแต่ละวันให้กับโรงงาน และยังคงเป็นผู้แบกรับงานบ้านเป็นหลักอยู่เช่นเดิม การที่ต้องทุ่มเวลาทั้งหมดให้กับการทำงานในโรงงานยังได้ส่งผลให้สตรีต้องเห็นห่างจากชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ในโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่น้อยลง การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก หมู่บ้านที่ศึกษาเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านมาตั้งรกรากมาเป็นเวลานานทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านมีลักษณะเป็นเครือญาติกัน โดยพบว่าในแต่ละหมู่บ้านมีตระกูลหลัก ๆ เพียงไม่กี่ตระกูล และจะเป็นญาติกันเป็นส่วนใหญ่ การอพยพย้ายถิ่นอย่างถาวรไม่ปรากฏ มีเพียงการอพยพเข้า - ออก อันสืบเนื่องมาจากการต่างงานเท่านั้น อย่างไรก็ตามได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับนิคมอุตสาหกรรมลำพูน โดยพักอาศัยตามหอพักที่ถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมากในหมู่บ้าน อัตราค่าเช่าเดือนละ 800 - 1500 บาท การอพยพเข้ามาจากคนนอกถิ่น ทำให้มีการหลากหลายของผู้คนในหมู่บ้านมากขึ้น และสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของคนในหมู่บ้านอีกด้วย

ถ้าพิจารณาการเกาะเกี่ยวในชุมชนจากการมีกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การสืบทอดประเพณี ความเชื่อ ความรู้ดั้งเดิม พบว่ากลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่จัดขึ้นใหม่ และมักเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐมากกว่าที่จะเป็นการเริ่มต้นจากชาวบ้านเอง นอกจากนี้การเริ่มจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้านเพื่อเป็นการรวมกลุ่มกันเองในหมู่ผู้สูงอายุ ช่วยทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกถูกทอดทิ้งเป็นภาพที่พอแสดงให้เห็นถึงสภาพที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม ที่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านกายและจิตซึ่งกันและกัน มาเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ แข็งป็งเจกมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสังเกตได้จากความเกาะเกี่ยวของคนในหมู่บ้านที่ยิ่งนับวันจะลดลงเรื่อย ๆ

งานวิจัยเรื่อง การปรับตัวของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทในภาคเหนือ : กรณีบ้านเบือ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ของจุฑารัตน์ เมืองแก้ว ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของกลุ่มใหม่ในชุมชน โดยคนกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีการศึกษาสูง ฐานะค่อนข้างดี มีงานทำที่ดีและมั่นคง คนกลุ่มนี้จะใช้ชีวิตแบบคนเมือง เป็นต้นว่า มีค่านิยม ทางด้านวัตถุสังคมบริโภคนิยม แต่งกายตามสมัยนิยม มีระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับตัวเอง ไม่ชอบสูงส่งกับใคร ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนระบบเครือญาติพี่น้องในอดีตจะเป็นเรื่องของน้ำใจที่บรรดาญาติพี่น้องมีต่อกัน แต่ปัจจุบันนี้เปลี่ยนเป็นทางการมากขึ้น เช่น การรวมกลุ่มเครือญาติเพื่อประกอบอาชีพ มีการใช้กฎหมายกฎเกณฑ์เป็นเรื่องตัดสินใจ ความไว้นื้อเชื่อใจกันในหมู่บ้านหมดไป

จากการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนชนบทกำลังมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งสังเกตได้จากการเกาะเกี่ยวของคนใน

ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และมีความหลากหลายของวิธีการผลิตส่งผลให้กลุ่มที่มีวิธีการผลิตเดียวกัน รวมตัวในลักษณะชนชั้นมากขึ้น การดำเนินการนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ได้ขยายบทบาทเข้าไป ในหมู่บ้าน ได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมภายในหมู่บ้าน มีการ เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน เกิดการอพยพแรงงานจากภาค เกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแบบแผนความสัมพันธ์ของครอบครัว และชุมชน

งานเขียนของ วอลเดน เบลโล ว่าด้วยเรื่องเส้นทางการพัฒนาของประเทศไทย (2545) ได้ กล่าวไว้ว่า จากการวิเคราะห์ สำนวนวิฤตเศรษฐกิจของไทยย้อนกลับไปถึงปลายทศวรรษ 1950 (พ.ศ. 2493 - 2502) เมื่อประเทศไทยได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจากธนาคารโลก ประเทศไทยได้ เน้นการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วบนเส้นทางที่นำไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม การผลักดัน ที่ว่านี้มาพร้อมกับการที่ประเทศไทยใช้จ่ายเงินจำนวนมหาศาลในการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการที่เอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมในเมือง การเน้นความสำคัญของ ตลาด บทบาทการเป็นผู้นำของภาคเอกชน และบทบาทที่สำคัญยิ่งของการลงทุนจากต่างชาติและ ประเทศไทยเองได้รับการขนานนามว่า เสือเศรษฐกิจ หรือช่วงเวลาที่น่าประทับใจที่สุดที่เรียกกันว่า “ยุคทอง” นั้น เกิดขึ้นเมื่อประมาณปี 2529 – 2539 โดยยุทธศาสตร์ที่ใช้ในยุคนี้คือการส่งออก

การที่การส่งออกเป็นเสมือนตัวจักรให้เศรษฐกิจของประเทศมีการเติบโตถึงร้อยละ 10 ต่อ ปีในช่วง 2528 - 2538 ถือว่าเป็นอัตราการเติบโตที่เร็วที่สุดในสายตาของธนาคารโลก เมื่อราวต้น ทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533 - 2542) ประเทศไทยได้รับการเชิดชูว่าเป็น “เสือตัวที่ห้า” แห่งเอเชีย ธนาคารโลกและ IMF ได้มอบสมญานามนี้อย่างเป็นทางการในการประชุมที่จัดขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อเดือนกันยายน 2534 และจากรายงานของธนาคารโลกที่ยืนยันว่า “ปัญหาเศรษฐกิจมหัพภาค ปัญหาเดียวที่กำลังรออยู่เบื้องหน้าอันเป็นปัญหาที่ประเทศพัฒนาทั้งหลายอยากมีบ้างก็คือ จะจัดการ อย่างไรกับความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ” และนี่ก็เป็นอีกหนึ่งที่มาของการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ จังหวัดลำพูน ในฐานะนิคมส่งออกแห่งแรก และ แห่งเดียวในเขตภาคเหนือตอนบน